

Зямля пад белымі крыламі); ...); *Ёсць за што, ёсць за што / І народу майму ганарыцца: / Не хадзіў і не лез ён / На землі чужыя вайной* (Ю. Свірка. Верны крэўнаму брацтву). Гісторыя пацвярджае, што беларусы ніколі не вызначаліся грубай агрэсіўнасцю ў стасунках нават з тымі людзьмі, якія да іх адносіліся часам нядобразычліва. У характары беларусаў – схільнасць да бесканфліктнага вырашэння праблем.

Адзін з першых пісьмовых афарызмаў, у якім вербалізуецца канцэпт *мова*, – урывак са Статута Вялікага Княства Літоўскага, у якім ідзе гаворка пра старабеларускую мову як мову дзяржавы і закона: *Любому народу сорам не ведаць сваіх законаў, а нам жа асабліва, бо законы нашы выкладзены не на нейкай чужаземнай мове, а на сваёй роднай, і мы маем магчымасць звярнуцца да іх у любы час, даведацца, якім менавіта законам бараніцца супраць усялякай крыўды* (Зварот Льва Сапегі да ўсіх саслоўяў Вялікага Княства Літоўскага (з нагоды выдання Статута 1588 г.).

У афарыстычнай форме пісьменнікі нагадваюць пра немагчымасць існавання беларусаў як этнасу без роднай мовы на прыкладзе іншых народаў: *Шмат было такіх народаў, што страцілі найперш мову сваю, так як той чалавек прад скананнем, катораму мову зойме, а потым і зусім замёрлі. Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!* (Ф. Багушэвіч. Прадмова да зборніка “Дудка беларуская”); *Мейце сілу і адвагу дзяржацца роднага слова. Мейце смеласць усюды голасна казаць па-свойму. І, глядзячы на вас, асмеляцца і іншыя* (Цётка. Шануйце роднае слова).

У афарызмах беларускіх пісьменнікаў мова выступае як найкаштоўнейшы нацыянальны здабытак: *Кожны народ мае хаця б адзін геніяльны твор, і гэты твор – мова* (А. Разанаў); *Наша мова для нас святая, бо яна нам ад Бога даная* (Ф. Багушэвіч);

Як паказвае тэматыка беларускіх мастацкіх твораў, яшчэ адным каштоўным здабыткамі беларускага народа з’яўляецца *воля*, а таму лексічная апазіцыя *свабоды* – *няволя* – уяўляецца бядой, цяжкім выпрабаваннем: *Мудрацы розных часоў лічылі, што ў кожнай дзяржаве прыстойнаму чалавеку даражэй за ўсё на свеце яго свабода. Няволя ж настолькі агідная, што ад яе трэба пазбаўляцца ўсімі сродкамі. Таму людзі, якія паважваюць сябе, не павінны шкадаваць ні маёмасці, ні нават свайго жыцця, каб не трапіць пад жорсткую ўладу няволі. А тыя, хто зробіўся паднявольным, але мае свабодалюбівы характар, таксама не павінны цярпець над сабой непрыяцеля. І не толькі нейкага чужаземца, да якога трапілі ў палон, але і свайго тутэйшага* (Леў Сапега. Прадмова да Статута 1588 г.); *Бог барані, калі нас перамогуць прышэльцы, / Лепш ужо смерць нам усім без пары, чым такая / Доля – жыццё пад’ярэмнае ў чорнай няволі* (М. Гусоўскі. Песня пра зубра); *Лепш змагацца вольным, браце, / Чым цярпець ды гнуцца!* (Я. Колас. Будзь цвёрды).

Заклучэнне. Такім чынам, вылучаныя намі афарызмы з твораў мастацкіх твораў, яскрава сведчаць, што ключавыя сацыяльныя канцэпты *Радзіма, народ, мова, воля* валодаюць вялікай аксіялагічнай значнасцю ў беларускай нацыянальнай карціне свету: *Мой родны кут, як ты мне мілы!* (Я. Колас), *Свабода – найвышэйшая маральная каштоўнасць* (В. Быкаў) і г. д. Засваенне мастацкай літаратуры, яе багатай вобразнасцю і афарыстычнай мовы – сродак пранікнення ў культуру і ментальнасць беларускага народа.

1. Беларуская літаратурная спадчына : анталогія. У 2 кн. Кн. 1 / уклад. П.М. Лапо [і інш.]. – Мінск : Беларуская навука, 2011. – 944 с.
2. Беларуская літаратурная спадчына : анталогія. У 2 кн. Кн. 2 / уклад. С.А. Курбанова [і інш.]. – Мінск : Беларус. навука, 2011. – 1029 с.
3. Маслова, В.А. Национальный характер сквозь призму языка : монография / В.А. Маслова. – Витебск : УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2011. – 76 с.

ТЭМАТЫЧНА-ВОБРАЗНЫ СВЕТ ПАЭЗІІ УЛАДЗІМІРА ПАПКОВІЧА

І.В. Саматой
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Уладзімр Папковіч – беларускі паэт, перакладчык, актыўная і самабытная творчая дзейнасць якога прыпадае на 60-ыя гады ХХ – пачатак ХХІ стагоддзя і не губляецца ў багатай на таленты прасторы нацыянальнага прыгожага пісьменства. Створаная паэтам мастацкая мадэль свету нясе ў сабе адбітак асабіста перажытага, маральную далучанасць да жыцця народа, пава-

гу да спаконвечных маральных каштоўнасцей, высокую культуру пачуццяў, шырыню інтэлекту.

Мэтай нашага артыкула з’яўляецца вызначэнне спецыфікі тэматычна-вобразнага свету паэзіі У. Папковіча.

Матэрыял і метады. Матэрыял дадзенага даследавання – вершы са зборнікаў У. Папковіча “На тым стаю” (2004), “Як ёсць...” (2015), “На шлях лёсу” (2017). Метады даследавання: культурна-гістарычны, параўнальна-сапастаўляльны, герменеўтычны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Ключ да разгадкі творчасці пісьменніка, згодна з літаратуразнаўчымі меркаваннямі, знаходзіцца ў яго радаводзе, яго псіхабіяграфіі. Нарадзіўся У. Папковіч 25 сакавіка 1935 года ў вёсцы Дварэц на Вілейшчыне ў сялянскай сям’і. Перажыў ваеннае ліхалецце, арышт бацькі па лжываму даносу, цяжкія гады сіроцтва. Вучыўся у Льянскай сярэдняй школе Вілейскага раёна, а ў 1953 годзе стаў студэнтам факультэта нямецкай мовы Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў. Пасля заканчэння інстытута працаваў выкладчыкам нямецкай мовы і перакладчыкам тэхнічнай літаратуры ў розных навучальных і дзяржаўных установах Мінска. З 1966 года жыве і працуе ў Віцебску. З 1982 года – старшы выкладчык, пазней загадчык кафедры нямецкай мовы ВДУ імя П.М. Машэрава. У дадзены час знаходзіцца на заслужаным адпачынку. Аўтар паэтычных зборнікаў “На досвітку” (1978), “Зерне” (1982), “Самы кароткі цень” (1988), “На тым стаю” (2004), “Вы будзеце смяцца...” (2008), “Рэшта” (2010), “Пасля свята” (2013), “Як ёсць...” (2015), “На шлях лёсу” (2017). Перакладаў з нямецкай мовы на беларускую творы Ё. Бэхера, Р. Крафта, Ф. Шылера, Э. М. Рэмарк, Ш. Цвайга, В. Гаўфа і інш. Перастварыў на нямецкую мову паэму К. Вераніцына “Тарас на Парнасе” (2003).

У. Папковіч прыйшоў у літаратуру адначасова з пакаленнем “шасцідзясятнікаў”: Р. Барадуліным, Г. Бураўкіным, А. Вярцінскім, В. Зуёнкам, але творчая спеласць, плённая праца прыпала на сталыя гады жыцця. Пра гэта ён засведчыў у радках верша: “Мы рамантыкі з шасцідзясятых, // Дзеці крохкай адліжнай пары...” [3, с.42] Друкавацца пачаў з 1962 года на старонках рэспубліканскіх часопісаў “Нёман”, “Малодосць”, “Полымя”, альманахах “Далягляды”, “Братэрства” і інш. Сацыяльныя і палітычныя падзеі часу (вайна, сталінскія рэпрэсіі, унутраныя і знешнія абставіны) абумовілі ідэйна-тэматычную накіраванасць лірыкі, галоўныя мастацкія рысы і асаблівасці. Лірычны герой У. Папковіча назаўсёды захоўвае ў душы павязь з малой Радзімай, яе ваколіцамі і людзьмі, кіруецца маральнымі заветаў бацькоў: “Я не забыўся, дзе мой родны дом...” [1, с.5]. Ужо ў першых паэтычных кнігах знайшлі свой адбітак многія аўтабіяграфічныя матывы: дзіцячыя ўспаміны пра вайне, вясковыя гісторыі, студэнцкія гады, краявіды Вілейшчыны з паземкавымі і чарнічнымі барамі:

Паміж Вілейкай і Лагойскам –

Па сорок вёрст ў два бакі –

Стаіць маленечкая вёска,

Дзе хаткі, як баравікі [1, с. 7].

Улюблены матыў вяртання ў былое гучыць ў вершах з характэрнымі назвамі: “Усё адтуль”, “Пішу, як дома гаварылі”, “Тут, Кажуць, вёсачка была”, “Вокнамі празрыстымі хата падміргне”, “У кожнага ёсць сакральнае”. З-пад пяра пэта выйшаў шчыры гімн беларускай вёсцы, стваральніцы і захавальніцы адвечных маральных каштоўнасцей:

Ад гучнай фразы да маленькай коскі

Я навучыўся грамаце ўсёй

У непрыкметнай беларускай вёсці,

Настаўніцы, дарадчыцы маёй [2, с. 6].

Крэўная знітаванасць з вясковым светам (“Лічы мяне часцінкай невялічкай // Тваёю, родны край! // Прэч не гані!” [2, с. 6]) становіцца яго жыццёвым вопытам, эстэтычнай асновай творчасці. Паэт не карыстаецца ўскладненай асацыятыўнасцю, звыклай прастата традыцыйных памераў яго лірыкі хавае ў сабе глыбокі духоўны сэнс і сапраўдную эстэтычную культуру, выяўляе дакладную кардыяграму жыцця творцы, здольнага на глыбокае самавыяўленне.

Для паэта вобраз маці-Радзімы нязменна асацыіруецца з вобразам роднай маці, Вольгі Антонаўны, шматдзетнай жанчыны-ўдавы, якая “ўмерці душы не дала” [3, с.50]. Для сына яна найпершы настаўнік жыццёвай школы, урокаў любові, дабрыні, чалавечай спагады: “Сцеражыся злых людзей, сыноч... // Не судзі нікога вельмі строга” [2, с.13]. Успамін пра маці – у вершах “Не заблудзіся ў сабе”, “Дома”, “Ёсць свой куточак і ў мяне”, “Тут мама прыснілася мне” і інш.

Побач з вобразам маці, феноменам яе нязгаснай любові, суіснуе ў творчасці паэта тэма кахання. Лірычнаму герою ўласцівы самыя розныя пачуцці: ад бязмежнага здзіўлення перад цудам жаночага характа, радасці кахання да распачы, расчаравання, забыцця. У інтымнай лірыцы аўтара сустакуюцца наступныя жаночыя вобразы: таямнічая незнаёмка (“Не маўчы, незнаёмка, скажы...”, “Ты адкуль, прыгажуня такая?...” “Мне падалося: ты міргнула”), каханая (“Ты кахала мяне, ты туліла мяне”, “Вар’яцею ад твайго пагляду”), забытая жанчына (“Часам зусім без прычыны”, “Нам размаўляць ужо няма пра што”), жанчына-Мадонна (“Летні верш”, “Дзяўчынка натхнёна спявала ў хоры”). Узорам інтымнай лірыкі заслужана можна палічыць верш “Жанчына тонка адчувае характа”. Высокая культура ўнутранага пачуцця, эмацыянальная напоўненасць, далікатнае адчуванне жаночай прыроды, сцісласць і дакладнасць слова – важнейшыя рысы лепшых вершаў паэта пра каханне.

Плэннымі для У. Папковіча, як у колькасным, так і ў плане мастацка-пошукавым з’віўся пачатак новага стагоддзя, Асноўнай ў творчасці паэта стала філасофская лірыка. У разважаннях пра лёс і прызначэнне чалавека аўтар спрабуе асэнсаваць вечныя праблемы людскога існавання, маральныя каштоўнасці жыцця, якія ў сучасным свеце лічацца нямоднымі: “Не дабрыйя, а злосны дух // запаланіў людскія сэрцы” [2, с.33]. Філасофскімі матывамі прасякнуты зборнік “На шлях лёсу” (2017), у вершах якога выразна адчуваецца спавядальнасць радка, заглыбленасць ва ўнутраны свет чалавека, аналіз уласнай існасці На няўтульным, урбаністычным скразняку памежка стагоддзяў, лірычны герой, былы вясковец, сёння гараджанін-інтэлегент падводзіць рахункі пражытага, разважае пра свой драматычны “завейны” лёс (вершы “Залічыце мяне да вар’ятаў”, “Ніхто не вечны на зямлі”, “Мой шлях няпэўны быў”, “Жыццё будзённае меню”, “Здавалася, душа перахварэла”, “Мой лёс – галера і прастол”). У кнізе нярэдка гучыць матыў адзіноты, адчужанасці, душэўнага дыскамфорту. Вельмі адчувальныя ў сённяшняй паэзіі віцебскага творцы рэлігійна-медытатывуныя роздумы. Паэт імкнецца да боскага ў сабе, шукае выратаванне ў малітве, у несупынным унутраным руху да Бога:

Малю Цябе ад ранку і да ночы,
Пазбаў, Гасподзь, мой край ад духаў злых.
О, Бог, адкрыў сляпым на праўду вочы,
Вярні глухім да слоў сакральных слых [2, с. 79].

У сувязі з вастрэйшай нацыянальнай праблемы, занябанасцю роднай мовы ўзрастае эстэтычная вартасць такіх вершаў, як “О, наша мова...”, “Народнае роднае слова”, “Пішу, як дома гаварылі”. У адносінах да мовы, ў пастаяннай прыхільнасці да сакральнага слова – прынцыповая грамадзянская пазіцыя паэта.

У. Папковіч – чалавек добразычлівы ў адносінах да сяброў, пісьменнікаў, і гэта, напэўна, адна з прычын, што ён часта звяртаецца да жанру прысвячэння. Шчырыя радкі адрасуюцца В. Быкаву, Р. Барадзіліну, Я. Сіпакову, Д. Сімановічу, А. Канапельку, С. Рублеўскаму, Ф. Гумену і інш. Туга па страчаным і няздзейсненым, разважанні пра творчасць – гэта той пачуццёвы вопыт, якім магчыма падзяліцца з сябрамі.

Заклучэнне. Такім чынам, даследуючы тэматычна-вобразны свет паэзіі У. Папковіча, можна зрабіць наступныя вывады. Тэматычная прастора творчай спадчыны паэта з архетыповым вобразамі роднага дома, маці, каханай, душы, мовы з грамадзянска-публіцыстычнымі, філасофска-медытатывунымі матывамі і жыццясцвярджальным пафасам захапляе перш за ўсё жыццёвай мудрасцю і шчырай спавядальнасцю, дакладнасцю ўласна-біяграфічнага і эмацыянальнага вопыту, пільнай увагай да нюансаў чалавечага быцця.

1. Папковіч, У. На тым стаю / У. Папковіч. – Віцебск: Віцебская абласная друкарня. – 2004. – 223 с.
2. Папковіч, У. На шлях лёсу / У. Папковіч. – Віцебск: Копі-цэнтр “Колер”. – 2017. – 107с.
3. Папковіч, У. Як ёсць... / У. Папковіч. – Мінск: Медысон. – 2015. – 103 с.

ЛАГІЧНАСЦЬ ЯК КАМУНІКАТЫЎНАЯ ЯКАСЦЬ ТЭКСТАЎ РОЗНЫХ СТЫЛЯЎ

*Г.К. Семянькова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Да камунікатывуных якасцяў маўлення адносяцца яго правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня, дарэчнасць, багацце, сцісласць, выразнасць і вобразнасць. Лагічнасць прадагледжвае паслядоўнасць, несупярэчлівасць і аргументаванасць выкладання думак. Гэтая